

„EGY KÜLÖNÖS HÁZASSÁG”

MIKSZÁTH ÉS A RÉVAI KIADÓ

Könyvtárunk Manuscriptorium terében 2010. július 3-ától szeptember 25-ig látható kiállítás aktualitását két évforduló adta: Mikszáth Kálmán halálának 100., illetve Révai Mór János születésének 150. évfordulóját ünnepeltük az idei évben.

A századforduló két kiemelkedő közéleti alakja és kultürembere jelentősen meghatározta az irodalom és a könyvkiadás alakulását. Mikszáth írói nagysága közismert: nemcsak kora, hanem az utókor is legnagyobb prózaíróink közé sorolja. Theodore Roosevelt kedvenc írója volt, számos kortárs prózaíróink – pl. Esterházy Péter – mesterét látja benne. A századvég prózájának megújítójaként, a retorikus írói nyelvhasználat helyett az élőbeszédre jellemző nyelvezet irodalmivá tételét köszönhetjük neki. Regényeit, elbeszéléseit a világ szinte minden nyelvére lefordították, életműve szám szerint is óriási.

A könyvkiadó üzletember, Révai Mór János neve talán kevésbé ismeretes, noha számos írónk munkáját nemcsak kiadta, hanem azok születését ösztönözte is. Révai Mór János Mikszáth és Jókai egyik legfontosabb kiadója, írói jubileumuk fő mentora volt, a szépírók műveinek kiadása mellett számos enciklopédikus ismerettár, többek között a *Révai Lexikon*, az *Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képből* vagy a *Corpus Juris Hungarici* megjelenését köszönhetjük neki. Révai ősei és saját pályája Mikszáth-regénybe illő: egy szegény könyvkötő, majd könyvkereskedő család „céh-méretű” eperjesi, majd pesti vállalkozásából alakult kapitalista nagyvállalat születik néhány évtized alatt, melynek vezetője, felvirágoztatója, szellemi motorja és fő tulajdonosa Révai Mór János lett, ahelyett, hogy édesapja, Rosenberg/Révai Sámuel által megálmodott irodalomtudósi pályára lépett volna. Mindezt úgy valósítván meg, hogy munkásságát mindvégig az írók művészi és anyagi pártolásának, a magyar könyvkultúra és ismeretterjesztés érdekeinek rendelte alá.

A kilenc tárlóra épülő kiállítás – noha Révai Mór János és Mikszáth Kálmán munkakapcsolatára fókuszált – nem hagyhatta figyelmen kívül az író pályájának és a Révai Kiadó alakulástörténetének főbb mozzanatait sem. A kiállítótérbe belépve elsőként Mikszáth írói indulását megelőző fontosabb élettörténeti dokumentumokat állítottunk ki: a szülői ház és a gyermekévek helyszínének valamint iskoláinak egykori és mai

fotóit, a pályakezdő író nehéz anyagi helyzetét bemutató, Mikszáth Jánoshoz írott autográf levelét, Mauks Ilonához címzett udvarló sorait, valamint a kétszer megkötött házasság dokumentumai kaptak helyet a kettős portré felvezetésében.

A kiállítótér kettéosztó molinó mellett léphetek be a látogatók a párhuzamos élettörténetek terébe, a munkakapcsolatot dokumentáló vitrinekhez, mely 1881-től kísérte figyelemmel a kapcsolattörténetet. A molinón a Révai Kiadó által 1910-ben az író számára ajándékozott könyvszekrény volt látható, melyet a negyvenéves író jubileum alkalmából, a közös munka „ajándéka és szimbólumaként” kapott Mikszáth, s amely ma is eredeti helyén, a horpácsi kúriában található.

Manuscriptorium kiállítótér

A kapcsolattörténetet megelőzően és felvezetendő a Rosenberg/Révai Sámuel által alapított eperjesi könyvkötőműhely, a Rosenberg/Révai család birtokában lévő Egyetem utcai ódondászat, majd az abból kinövő, 1869-ben megalapított Révai Kiadó alakulástörténetét követhették nyomon a látogatók a Kézirattárunkban található dokumentumok, szerződések, levelezés és személyi dokumentumok révén, valamint három, a Fővárosi Levéltárból kapott cégbejegyzés másolata által. Az 1879-től informálisan, 1885-től hivatalosan is a kiadó vezetőjévé lett Révai Mór János személyi dokumentumai – hazai és lipcei egyetemi bizonyítványai, későbbi útlevele – a képzett, külföldi tapasztalatra és üzleti kapcsolatokra szert tett, művelt üzletember intellektuális portréját vázolta fel.

Részlet a kiállításból

Révai Mór számára az 1880-as évek a könyvszakma mellett való elköteleződés ideje: a húszas évei közepén járó fiatalember a *Regényvilág* és a *Magyar Ifjúság* című lapok számára megnyerte Jókait és Mikszáthot, majd műveiket kötetben is megjelentette. A többször idézett emlékiratnak is tekinthető élet- és kiadótörténetében, az *Írók, könyvek, kiadókban* megfogalmazott ars poeticájából, a kiállított levelekből és szerződésekből kiderült, Révai Mór János gondosan ügyelt nemcsak a tartalmi igényességre, hanem a kötetek formai megjelenésére azáltal, hogy a legjobb grafikusokat és könyvkötőket alkalmazta a könyvek kiadásakor. Fő célja a nívós könyvkiadás megteremtése és az igényes olvasóközönség kinevelése volt.

Mikszáth Kálmán és Révai Mór munkakapcsolata rendkívül termékenynek bizonyult, noha konfliktusoktól sem volt mentes. Révai Mór, aki a nyolcvanas évektől már Jókai Mór legfőbb kiadója volt, szerette volna megvenni Mikszáth művei megjelentetésének kizárólagos jogát is. A kiállított szerződések jól illusztrálták, hogy a Révai Kiadó a korszak legmagasabb honoráriumát fizette az írónak, illetve műveit kivételesen szép formában jelentette meg. A nagyobb folyóiratokkal rendelkező Wodianer, a Singer és Wolfner, a Légrády Kiadó vagy később a Franklin Társulat, aki publicistaként is foglalkoztatta Mikszáthot, s ezzel rendszeres jövedelemhez juttatta az író, előnyt élvezett Mikszáth talán egyetlen tudatos kiadója, a századfordulóra a folyóirattal már nem rendelkező Révaiék előtt. Révai Mór azonban rendre megvásárolta a konkurens kiadóktól és a szerzőtől a többedik kiadás és forgalmazás jogát. Így jelentethette meg 1910-ben öt kötet kivételével – melyet a Franklin Társulat nem adott el, s amely perhez is vezetett – a negyven éves írói jubileum alkalmából az életműkiadást.

A munkakapcsolat mellett kettejük barátságára és magánéleti találkozásaik színhelyére is reflektált kiállításunk: az István szállóbeli és a kaszinói kártyapartikra, felolvasásokra, társadalmi eseményszámba menő vacsorákra, melyet a kiadó nem egy alkalommal írója tiszteletére rendezett.

A két legfontosabb esemény Mikszáth és Révai együttműködésében a Jókai biográfia születése és az írói jubileum volt. Az előbbi megírására Révai kérte fel az író, munkájában komoly segítséget nyújtván azáltal, hogy Jókai életéről szóló adatközlő leveleket újonnan nyílt könyvesházában irodájában gyűjtötte, dolgoztatta fel munkatársaival, s Mikszáth számára az íráshoz rendelkezésre bocsátotta.

E levelezés dokumentumai, a könyvesház alaprajza valamint az életrajzért kapott honoráriumából vásárolt horpácsi kúria egykori és mai fotója külön tárlóban kapott helyet. A „különös házasság” másik fontos állomása, a negyven éves írói jubileum és a díszkiadás dokumentumai zárták a kapcsolattörténetet. Az Apponyi Albert és Beöthy Zsolt által vezetett ünnepi bizottság üléseinek jegyzőkönyvei, előfizetői mintáiv, az ügynökök számára megfogalmazott terjesztési javaslat és a jubileumi ünnepségsorozat meghívója, illetve maga a Révai által kiadott jubileumi sorozat zárta a kettős portrét, érzékeltetvén, hogy e munkakapcsolat nemzeti üggyé és monumentális könyvészeti vállalkozássá vált. Mindez az életmű lezárulását is jelentette, hisz az ünnepségsorozat után Mikszáth néhány nappal meghalt.

Végezetül a Révai Kiadó jótékonyági, szociális és reprezentatív eseményeiről valamint Mikszáth halála utáni éveiről emlékeztünk meg: különféle klubok, szerzői estek és jótékonyági összejövetelek meghívói, valamint a lexikon kiadás dokumentumai zárták a Kézirattár Révai és Mikszáth jubileum alkalmából rendezett kiállítását.

A tárlat számos értékes autográfja közül kettő kiemelkedő jelentőségűnek volt mondható. A konkurens kiadók számára írt kéziratok egyike, a Pesti Hírlapban 1885 és 1891 között megjelent Mikszáth írások bekötött szedőpéldánya, a nyomdász és a szerző javításaival. A kiállítás filológiai érdekessége egy ezidáig publikálatlan levél volt: Mikszáth 1908-ban Révai Mór számára írt kondoleáló sorai, melyben az elhunyt édesapa, Révai Sámuel emberi és alkotói nagyságát méltatta. A kiállítást Szita Gábor és e sorok írója rendezte.

Rózsafalvi Zsuzsanna
rozsaafa.at.oszk.hu